**“I” AND “WE” IN RESEARCH ARTICLE
ABSTRACTS: AN ANALYSIS OF
METADISCOURSE**

**Makale Özetlerinde “Ben” ve “Biz”: Bir Üstsöylem
Çözümlemesi**

Ekin ŞEN¹

Abstract

The view that scientific texts are formed with neutral and impersonal structures has been criticized especially by Hyland (2005) with the interpersonal model of metadiscourse. The writers use frequently some strategies to express their subjectivity through reflecting of their perspective towards propositional content and readers, encoding themselves explicitly in the text and including the reader as a discourse participant. These strategies are called interactional metadiscourse markers. The first person singular and plural are linguistic units that can be used to reflect these metadiscursive features. The aim of this study is to determine the first person singular and plural uses in the research article abstracts of biology and linguistics, and the metadiscursive functions of these linguistic units. In this study, a database of 150 article abstracts, (75 abstracts from biology and 75 abstracts from linguistics) was built, the first person single and plural uses in this database were determined and the functions of these uses in the text were classified within the framework of the metadiscourse. According to the data obtained in the study, it was found that there are differences between the frequency and metadiscursive functions of these linguistic units in biology and linguistics article abstracts.

Keywords: Metadiscourse, research article abstract, interaction, academic writing

Öz

Bilimsel metinlerin yansız ve kişi bildirmeyen yapılarla oluşturulduğu görüşü özellikle Hyland (2005)'in kişilerarası üstsöylem modeli ile eleştirilmiştir. Yazarlar önerme içeriğine ve okura bakış açılarını yansıtarak, kendilerini metin içinde açıkça kodlayarak ve okuru söylem katılımcısı olarak metne dahil ederek öznelliklerini göstermek amacıyla sıklıkla birtakım stratejiler kullanırlar. Bu stratejiler alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem olarak adlandırılır. Birinci tekil ve çoğul kişi bu üstsöylemsel işlevleri yansıtmak için kullanılabilen dilsel birimlerdir. Bu çalışmanın amacı biyoloji ve dilbilim makale özetlerindeki birinci tekil ve çoğul kişi kullanımlarını ve bu dilsel birimlerin üstsöylemsel işlevlerini belirlemektir. Çalışmada 150 makale özetinden oluşan bir veritabanı (75 biyoloji özeti ve 75 dilbilim özeti) oluşturulmuş, birinci tekil ve çoğul kişi kullanımları belirlenmiş ve bu kullanımlar üstsöylem çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Yapılan incelemeye göre biyoloji ve dilbilim makale özetlerindeki bu dilsel birimlerin sıklıkları ve üstsöylemsel işlevleri arasında farklılıklar olduğu bulgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Üstsöylem, makale özeti, etkileşim, akademik yazma

¹ Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Dil Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, ekinsen89@gmail.com

GİRİŞ

Özellikle son dönemdeki teknolojik gelişmelere koşut olarak bilimsel çalışmaların paylaşımında da bir artıştan söz edilebilir. Yapılan bilimsel araştırmalar sözlü ya da yazılı olarak alıcılarla paylaşılmakta, basılı olan birçok bilimsel derginin yanı sıra çevrimiçi dergilerde de birçok makale yayınlanmaktadır. Bilimsel çalışmaların hızlı ve yoğun olarak paylaşılması aranan bilginin bulunduğu yayınlara ulaşımı bir taraftan kolaylaştırırken diğer taraftan bu yoğunluk arasından aranan bilginin ayrıştırılmasını da zorlaştırmaktadır. Özellikle çevrimiçi dergilerin sayısındaki artış, bu dergilerde basılı dergilere göre daha fazla makalenin yer alabilme olanağı ve dergilerin son dönemdeki açık erişim politikaları ulaşılabilir makale sayısını önemli ölçüde artırmıştır. Hyland (2000: 65), akademisyenlerin ve öğrencilerin çevrimiçi dergilerde aradıkları konulara uygun makaleleri bulmak için öncelikle anahtar sözcükler aracılığıyla bir sınırlandırmaya gittiğini, bu sınırlandırma sonunda ise uygun makaleleri okumak için çalışmanın başlığına ve özetine (İng. abstract) baktığını belirtir. Dolayısıyla olası okurların bir makalede ilk karşılaştığı metnin özet metni olduğu söylenebilir. Huemer, Rheindorf ve Gruber (2012: 14), makale özetlerinin hem ilk okunan hem de en çok okunan bölüm olması nedeniyle bir makaledeki en önemli bölüm olduğunu belirtir. Araştırmacılara göre bu bölüm makaleyle ilgili ön bilgi sunmanın yanı sıra olası okurlar için makalenin kendi araştırma alanlarına ve ilgilerine uygunluğunu kontrol etme olanağı sunan, makalenin tamamının okunup okunmayacağına karar verilmesini sağlayan ve bu kararın ne kadar güçlü olduğunu gösteren bölümdür.

Alan yazında bilimsel metin türleriyle ilgili yapılan çalışmalarda bilimsel metinlerde nesnel anlatımın, bir başka deyişle edilgen ve kişi bildirmeyen (İng. impersonal) ifadelerin kullanıldığına, yazarların kendilerini metin içinde kodlamama yönünde bir eğilimleri olduğuna yönelik uzlaşımların son yıllarda değiştiğine dikkat çeken çalışmalar (Hyland, 2005; 2010; 2015; Mur-Duenas, 2011; Varastehnezhad ve Gorjian, 2018; Wei ve Duan, 2019) bulunmaktadır. 1960'lı ve 1970'li yıllarda ortaya atılan üstsöylem (İng. metadiscourse) kavramı ve bu alandaki özellikle Hyland (1998) ve sonrasında yapılan çalışmalar yazarların metinle ve okurlarıyla etkileşime girmek, onlara metin içinde rehberlik etmek, okurları ikna etmek gibi amaçlarla duruş (İng. stance) ve katılım (İng. engagement) gibi düzenekleri kullandığı, dolayısıyla da kendilerini metne bir biçimde yansıttıkları görülmektedir.

Yukarıda verilen bilgiler bağlamında bu çalışmanın amacı bilimsel bir metin türü olan makale özetlerinde birinci tekil ve birinci çoğul kişi kullanımlarını incelemek ve bu kullanımların üstsöylemsel işlevlerini belirlemektir. Buradan hareketle çalışmada yanıt aranan sorular aşağıdaki gibidir.

- Biyoloji ve dilbilim makale özetlerinde birinci tekil ve birinci çoğul kişi kullanımı var mıdır?
- Biyoloji ve dilbilim makale özetlerinde birinci tekil ve çoğul kişi kullanımları hangi üstsöylemsel işlevleri üslenmektedir?

KURAMSAL ÇERÇEVE

Alan yazındaki çalışmalar (Hyland, 2000: 63; Golebiowski, 2009: 753; Gillaerts ve Van de Velde, 2010; Huemer, Rheindorf ve Gruber, 2012:12; Bhatia, 2013:44; Khedri, Heng ve Ebrahimi, 2013:320) makale özetlerinin bilimsel metinler altında yer alan ve makalelerden ayrı bir tür olduğunu savlar. İşeri (2017: 163)'nin de belirttiği gibi tür belirlemelerindeki temel ayrım iletişimsel amaçlar ve hedef kitleden kaynaklanmaktadır. Buradan hareketle

makale özetlerinin bilimsel metin olma özelliği gösteren ancak iletişimsel amaçlarda makaleden ayrılan birtakım özellikleri olduğu söylenebilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi tür belirlemelerinde iletişimsel amaçlar ve hedef kitledeki farklılıkların türler için çeşitliliği ortaya çıkarması ve alan yazında makale özetlerinin bilimsel metinler altında ayrı bir tür olduğu yönündeki açıklamalar makale özetlerinin iletişimsel amaçlarının ne olduğu ve hedef kitlesinin kim olduğu, dolayısıyla bilimsel makalelerden hangi noktalarda ne kadar ayrıldığı gibi soruları gündeme getirir. Burada makale özetleri ile makaleler arasında hedef kitle farklılığından söz edilemeyeceği söylenebilir. Bunun nedeni her iki metnin birlikte olması ve aynı kitleye yönelik olmasıdır. Bu durumda iletişimsel amaçlardaki birtakım farklılıklara odaklanılabilir. Makale özetlerinin temel iletişimsel amaçları bilimsel bir makalenin “pazarlanması” yoluyla okurların ilgisinin çekilmesi, makaleyi okumaya yönelik okurların ikna edilmesi, makalenin tanıtımının yapılması, okurlara alan yazın içinde uygun makaleyi bulma konusunda filtreleme olanağının sunulması, ana metne yönelik genel bilgi sunulması, söylem topluluğu tarafından geçerli ve güvenilir olarak kabul edilme biçimindedir (Bordage ve McCaghie, 2001: 945-947; Martin-Martin, 2003: 26; Hyland, 2009a: 186; Hyland, 2009b: 70; Samraj, 2016: 405; Jiang ve Hyland, 2017: 3).

Yukarıda ortaya konan makale özetlerinin iletişimsel işlevlerinin yanı sıra Busch-Lauer (2012: 12-13), makale özetlerinin beş temel özelliği olduğunu belirtir. Bunlar, makale özetlerinin makalenin temel görüşlerini ana metne başvurmadan anlaşılabilir kılan *bütünlük* (Alm. Vollständigkeit), özetin önerme ve içerik olarak makale ile uyum içinde olmasına gönderimde bulunana *doğruluk* (Alm. Genauigkeit), ulusal ve uluslararası boyutta uzlaşmış terimleri kullanarak başkaca okumalara yer vermeyen *anlaşılabilirlik* (Alm. Verständlichkeit), biçimsel açıdan olabildiğince az yer kaplamasına gönderimde bulunan *kısalık* (Alm. Kürze) ve değer açısından yansızlığı önceleyen *nesnellik* (Alm. Objektivität) olarak öne çıkmaktadır. Bu beş temel özellik alan yazındaki bilimsel metinlerin özelliklerini inceleyen çalışmalarla genel olarak koşutluk göstermektedir. Ancak bilimsel metinlerin nesnellik özelliği Hyland (2005)’in *üstsöylem* (İng. metadiscourse) çalışmasında ve sonraki yayınlarda tartışma konusu olmuş, Gillaerts ve Van de Velde (2010: 129)’nin da dikkati çektiği gibi bilimsel metin üretiminde yazarların *değerlendirme* (İng. evaluation), *duruş* (İng. stance) ve *katılım* (İng. engagement) gibi seçeneklerle öznelliği yansıttığı saptanmıştır. Dolayısıyla Hyland (2005: 4)’in de belirttiği gibi yazılı ya da sözlü bilimsel metinler yansız değil, metin üretenin ilgi alanları, bakış açısı, değerleri ile yakından ilişki içerisindedir.

Fløttum, Dahl ve Kinn (2006: 81), geleneksel olarak yansız olarak tanımlanan bilimsel makalelerde bile yazarların izleriyle karşılaşmanın olası olduğunu belirtir. Bilimsel bir metin içinde yazarın varlığını yansıtan göstergelerden biri birinci tekil ve birinci çoğul kişi kullanımıdır. Alan yazında genellikle bilimsel metinlerde yazarların kendinden açıkça söz etmemesi gerekliliğine yönelik savlar bulunurken Kuo (1999), bilimsel metinlerin devingenliğinden dolayı kişi bildiren yapıların kullanımına izin verdiğini belirtir (aktaran: Bayyurt ve Akbaş, 2014: 73). Ivanic (1998) de yukarıda belirtilen savları destekler nitelikte her yazıda metin üreticisiyle ilgili bilgilerin bulunduğunu, ancak yazarın metinde birinci (tekil ve çoğul) kişiyi kullanmasının *kendinden söz etmenin* (İng. self-mention) en güçlü biçimi olduğunu savunur (aktaran: Hyland, 2005: 53). Ancak metin içinde karşılaşılan her birinci tekil ve birinci çoğul kişi *kendinden söz etme* olarak sınıflandırılmaz. Bunun nedeni kişi belirten dilsel birimlerin metin içinde farklı işlevlere sahip olmasıdır. Ädel ve Mauranen (2010: 3) ve Hyland (2017: 18-19)’da benzer bir duruma dikkat çekilir. Her iki çalışmada da araştırmacılar bir dilsel birimin farklı bağlamlarda farklı işlevler üstlenemediğinden söz etmektedir. Kişi belirten dilsel birimleri *bireysel üstsöylem* (İng. personal metadiscourse) olarak inceleyen Ädel (2006: 30-31) birinci tekil kişi adlı olan *ben* ve birinci tekil iyelik adlı

olan *benim*² dilsel birimlerinin doğrudan çalışmanın yazarını kodladığını, bunun da bir *kendinden söz etme belirleyicisi* (İng. self-mention marker) işlevi üstlendiğini belirtir. Araştırmacıya göre birinci çoğul kişi birinci tekil kişiye göre daha karmaşık işlevlere sahiptir. Bunun için araştırmacının birinci çoğul kişinin işlevlerine yönelik yaptığı sınıflama aşağıdaki çizelgedeki gibi görselleştirilebilir.

Çizelge 1: Bilimsel Metinlerde Birinci Çoğul Kişi

Çizelge 1'e bakıldığında da anlaşılabileceği üzere birinci çoğul kişinin (kişi adlı, iyelik adlı, kişi eki) bilimsel metinlerde üstlendiği iki temel işlev söz konusudur. Bu iki temel işlev *kapsayıcı biz* (İng. inclusive we) ve *dışlayıcı biz* (İng. exclusive we). Kapsayıcı biz, yazarı metnin okuruyla birleştiren yazarı ve okuru bir bütün olarak metne yansıtan durumlara gönderimde bulunur. Dışlayıcı biz ise okurları biz kavramının içinde tutmaz. *Dışlayıcı biz*'in altında yer alan *ortak biz* (İng. collective we) ve *düzenleyici biz* (İng. editorial we) kullanımları daha çok iletişimin yazar boyutuyla ilgilidir. Buna göre *ortak biz* bir metnin birden çok yazarının olması durumunda bu yazarlara gönderimde bulunan bir işlevi yansıtır. *Düzenleyici biz* ise tek yazarlı bir çalışmada görülen birinci çoğul kişidir ve yazarın birinci tekil kişiyi kullanmaktan kaçınması ve bunun yerine birinci çoğul kişiyi kullanmasıdır.

Daha önce de belirtildiği gibi bilimsel metinler genel olarak nesnel ve *kişi bildirmeyen* (İng. impersonal) biçimde tanımlanmaktadır. Ancak akademik söylemin okurlarını *ikna ediciliği* (İng. persuasive) yazarın kendiyile, ürettiği metinle ve okurla girdiği toplumsal bir etkileşimin sonucudur ve bu da *yazar duruşu* (İng. author stance) ve *katılım* (İng. engagement) düzenekleri ile gerçekleştirilir. Yazarlar, metinlerine ve okurlarına karşı güvenilirlik, katılım ve ilişkiyi göstermek için birtakım dilsel seçimler yaparlar (Hyland, 2014: 101). Sözelimi yazarlar bir önermenin doğruluğu, kesinliği ya da bunun karşıt biçimlerini *vurgulayıcı* (İng. booster) ve *kaçınmalarla* (İng. hedge), bir önermenin önemi, değeri, yazarın ona bakış açısı gibi görüşlerini *tutum belirleyicilerle* (İng. attitude marker), yazarın kendini açıkça metin içinde kodlamasına olanak sağlayan *kendinden söz etmeyle* (İng. self-mention) duruşu ve doğrudan metnin okurlarına gönderimde bulunan dilsel birimler kullanarak okurun olası karşı çıkmalarını engellemek, sorularını önceden yanıtlamak ve onu *söylem katılımcısı* (İng. discourse participant) olarak söylemin içine çeken *katılımı* (İng. engagement) yansıtabilir. Yazarın bu stratejileri kullanmadaki amacı okurları metnin içine çekmek ve onların metne tepki vermelerini sağlamak, bunu yaparken de kendi bakış açısını kullanmaktır. Bu durumda bu üstsöylemsel öğeler değerlendirici, bağlantı kurucu, olası karşı çıkmaları engelleyen, yazar-okur ilişkisinin kurulmasında temel olan özellikler taşır. Bunun için aşağıda Crismore (1983), Vande Kopple (1985), Crismore, Markkanen ve Steffensen (1993), Hyland (1998) gibi araştırmacılar tarafından

² Burada, Türkçe için birinci tekil kişi eki ve birinci tekil iyelik ekinin de bu ulamda olduğu söylenebilir.

geliştirilen ve son biçimi Hyland (2005) tarafından oluşturulan üstsöylem modelindeki *alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem* ulamı (İng. interactional metadiscourse)³ incelenebilir.

Tablo 1. Üstsöylem Modeli – Alıcı Odaklı Etkileşimli Üstsöylem

Ulam	İşlev
Alıcı Odaklı Etkileşimli	Okuru metin içine dâhil etme
Kaçınmalar	Sorumluluğu ve açık söyleşimleri sınırlandırma
Vurgulayıcılar	Kesin ya da yakın söyleşimleri vurgulama
Tutum belirleyicileri	Yazarın önermeye karşı tutumunu belirtme
Kendinden söz etme	Yazarın açıkça kendisine gönderimde bulunma
Katılım belirleyicileri	Okurla açıkça ilişki kurma

Kaynak: Hyland, 2005: 49

Çalışmanın amacı çerçevesinde Ädel (2006)'deki birinci tekil ve çoğul kişi kullanımının metin içindeki işlevleri ve Hyland (2005)'in üstsöylem modelindeki alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem ulamı birlikte düşünüldüğünde birinci tekil kişi kullanımının bir kendinden söz etme üstsöylem belirleyicisi olduğu, birinci çoğul kişide ise yazarla okuru bir bütün olarak kodlayan, okurları metnin söylemine dâhil eden *kapsayıcı biz*'in bir katılım belirleyicisi olduğu, makalenin birden çok yazarı olması durumunda bu yazarlara gönderimde bulunan ve *dışlayıcı biz* ulamı altında sınıflandırılan *ortak biz* kullanımlarının kendinden söz etme belirleyicisi olduğu, tek yazarlı bir makalede yazarın kendisine gönderimde bulunmak için birinci tekil kişi yerine birinci çoğul kişiyi kullandığı ve bu yönüyle *düzenleyici biz* olarak adlandırılan dilsel birimlerin ise kaçınma belirleyicisi olduğu söylenebilir.

YÖNTEM

Biyoloji ve Dilbilim makale özetlerinde yazarların birinci tekil ve çoğul kişi kullanımlarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma için her iki alandan da yetmiş beş makale özeti seçilmiş ve bir veritabanı oluşturulmuştur. Veritabanının oluşturulmasında Dergipark'ta yer alan, en az beş yıllık yayın hayatına sahip, en az bir ulusal ya da uluslararası dizin tarafından taranan, 2013-2017 yılları arasında yayınlamış Türkçe makale özetleri seçilmiştir. Belirlenen ölçütlere göre sınırlanan özetler MINITAB 17 programı ile rastlantısal olarak seçilmiştir.

Yukarıda belirtilen ölçütlere göre seçilen 75 biyoloji ve 75 dilbilim makale özeti birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımı ve bunların metindeki üstsöylemsel işlevleri bağlamında incelenmiştir. Bu incelemede yazarların özet metinlerinde kullandıkları “ben/biz” gibi kişi adları, kişi ekleri, “benim/bizim” gibi iyelik adları, “-(I)m/-(I)mIz” gibi iyelik ekleri belirlenmiş ve bu eklerin metin içindeki işlevleri ortaya koyulmuştur. Makale özetlerinden yukarıdaki ölçütlere göre belirlenen veritabanı 9922'si biyoloji, 10450'si dilbilim olmak üzere toplam 20372 sözcükten oluşmaktadır.

Alan yazındaki çalışmalarda da görüldüğü gibi dilbilgisel olarak kişiyi belirtme işlevinde olan kişi adları, kişi ekleri, iyelik adları ve iyelik ekleri özellikle bilimsel metinlerde farklı görevler üstlenebilmektedir. Buna göre bu dilsel birimler yazarın önerme sorumluluğunu üstlenmekten uzaklaştığı bir kaçınma belirleyicisi, yazarın okurları metnin içine dahil ederek onları söylem katılımcısı olarak kodladığı bir katılım belirleyicisi ya da yazar/yazarların doğrudan kendilerine gönderimde bulunduğu kendinden söz etme

³ Hyland (2005)'te “interactional metadiscourse” olarak geçen terimin Türkçesi için Uluçam-Wegmann (2018: 51)'in kullandığı *alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem* terimi kullanılmıştır.

işlevlerine sahip olabilir. Dolayısıyla bu çalışmada biyoloji ve dilbilim alanındaki araştırmacıların makale özetlerinde birinci tekil ve çoğul kişi kullanımları hem kaçınma, hem kendinden söz etme hem de katılım belirleyicisi bağlamında incelenmiştir.

BULGULAR

Yapılan incelemede biyoloji ve dilbilim makale özetlerinde toplam 114 kez kişi kullanımı saptanmıştır. Belirlenen bu 114 dilsel birimin alanlara göre dağılımı aşağıdaki tabloda yansıtılmaktadır.

Tablo 2. *Biyoloji ve Dilbilim Makale Özetlerinde Birinci Tekil ve Birinci Çoğul Kullanımı*

	Birinci Tekil Kişi	Birinci Çoğul Kişi	Toplam
Biyoloji	0	26	26
Dilbilim	0	88	88
Toplam	0	114	114

Tablo 2’de de görüldüğü üzere ne biyoloji ne de dilbilim makale özetlerin birinci tekil kişi adlı kullanımı bulgulanmıştır. Bulgulanan tüm kişi belirten ifadeler birinci çoğul kişiye yöneliktir. Buna göre biyoloji alanında toplam 26, dilbilim alanında ise toplam 88 kez birinci çoğul kişiyi yansıtan dilsel birimler saptanmıştır. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde de belirtildiği gibi birinci çoğul kişi kullanımı birinci tekil kişiye göre daha karmaşık bir görünüm sergiler. Bu bağlamda tablo 3’te biyoloji ve dilbilim makale özetlerinde birinci çoğul kişi kullanımının üstsöylemsel işlevleri ve bu üstsöylem belirleyicilerinin bin sözcükte görülme sıklığı yansıtılmaktadır.

Tablo 3. *Biyoloji ve Dilbilim Makale Özetlerinde Birinci Çoğul Kişi Kullanımı ve İşlevleri*

ÜS/ALAN	Biyoloji		Dilbilim		Toplam	
	Birinci Çoğul Kişi	1000 sözcük başına	Birinci Çoğul Kişi	1000 sözcük başına	Birinci Çoğul Kişi	1000 sözcük başına
Kaçınma	0	0,00	42	4,02	42	2,06
Kendinden	13	1,31	18	1,72	31	1,52
Sözetme						
Katılım	13	1,31	28	2,68	41	2,01
Belirleyicisi						
Toplam	26	2,62	88	8,42	114	5,59

Tablo 3’ten de anlaşılacağı üzere biyoloji alanındaki toplam 26 birinci çoğul kişi kullanımının 13’ü yazarların doğrudan kendilerine gönderimde bulunan ve çalışmanın kuramsal çerçevesinde *ortak biz* olarak adlandırılan kendinden söz etme üstsöylem belirleyicisiyken, 13’ü yazar(lar)la okuru bir bütün olarak kodlayan, okurları söylem katılımcısı olarak söyleme dâhil eden ve *kapsayıcı biz* işlevindeki katılım belirleyicisidir. Bunun yanı sıra biyoloji makale özetlerinde yazar(lar)ın birinci çoğul kişiyi kaçınma stratejisi olarak kullanmadıkları anlaşılmaktadır.

Dilbilim makale özetlerine bakıldığında ise biyolojiye göre farklı bir görünüm dikkat çekmektedir. Öyle ki dilbilim alanındaki araştırmacılar makale özetlerinde birinci çoğul kişiyi tek yazarlı makalelerde yazarın kendinden birinci tekil kişi olarak söz etmek yerine birinci çoğul kişiyi kullandığı ve alan yazında *düzenleyici biz* olarak tanımlanan kaçınma stratejisi olarak kullanmaktadır. Dilbilim makale özetlerinde saptanan 88 birinci çoğul kişi kullanımının 42’si kaçınma belirleyicisi işlevindedir. Bunun yanında birinci çoğul kişi 28

kez okurları metin içine dâhil etme işlevindeki katılım belirleyicisi, 18 kez ise yazarların doğrudan kendilerine gönderimde bulunan kendinden söz etme üstsöylem belirleyicisi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3'teki verileri daha somut hale getirmek için aşağıda makale özetlerinde belirlenen birinci çoğul kişi kullanımlarına yönelik örnekler ve bu dilsel birimlerin işlevlerine yer verilmektedir.

Örnek (1): Bu derleme makale, tıbbi açıdan önemli olduğunu düşündüğü **müz** Ecballium elaterium (L.)'dan elde edilen bileşiklerin kullanım alanlarının belirlemek amacıyla düzenlenmiştir. (BIO 31)

Örnek 1 incelendiğinde çok yazarlı bir makalenin özetinden alınan ve “düşündüğümüz” dilsel birimi içinde yer alan *-(I)mız* birinci çoğul kişi ile metnin yazarları doğrudan kendilerine gönderimde bulunmakta, kendilerini metin içinde açıkça kodlamaktadır. Dolayısıyla bu örnekte *ortak biz* işlevine sahip bir kendinden söz etme üstsöylem belirleyicisinden söz edilebilir.

Örnek (2): Bu çalışmada günlük yaşamımızda sıkça kullandığımız temizlik ve kozmetik ürünlerinin yapısında bulunan, 1,4 Dioksanın Allium cepa L. kök ucu hücrelerinde meydana getirdiği fizyolojik ve sitogenetik etkiler araştırılmıştır. (BIO 7)

Örnek 2'de de görüldüğü gibi “yaşamımız” ve “kullandığımız” dilsel birimleri içinde yer alan birinci çoğul kişi metnin yazar(lar)ını ve okurlarını bir bütün olarak birleştiren, *yaşam* ve *kullan-* sözcüklerine hem yazarların hem de okurların birlikte sahip olduğu izlenimi sunan, dolayısıyla *kapsayıcı biz* işlevindeki bir katılım belirleyicisidir.

Örnek (3): **Biz** de bu bağlamda, dünya ve Türkiye'deki çevrimiçi derlem çalışmalarından kısaca bahsederek Türkçe çevrimiçi derlemler hakkında bilgi vereceğiz. (DİL 13)

Dilbilim alanında tek bir araştırmacı tarafından yazılan ve örnek 3'te bir bölümü verilen makale özetinde de görüldüğü üzere birinci çoğul kişi kullanımı söz konusudur. Tek yazarlı bir makale olmasına karşın yazar burada birinci tekil kişi yerine çoğul kişi kullanmakta ve dolayısıyla *düzenleyici biz* olarak nitelendirilebilecek bir dil kullanımı sergilemektedir. Bu nedenle burada bir kaçınma üstsöylem belirleyicisinden söz edilebilir.

Örnek (4): Çözümleme **miz**, incelediği **miz** çevrimiçi görev-temelli çoklu video etkileşiminde katılımcıların kullandığı çok kipli etkileşimsel kaynaklar ve ... (DİL 28)

Örnek 4'te çok yazarlı bir makalenin özetinden alınan bir bölüm görülmektedir. Burada yazarların çözümlemeyi ve incelemeyi yapanlar olarak kendilerini metinde açıkça kodladıkları ve kendilerinden birinci çoğul kişi olarak söz ettikleri, dolayısıyla kendinden söz etme üstsöylem belirleyicisini kullandıkları anlaşılmaktadır.

Örnek (5): Ülkemizde ise söylem çözümlemesi 2000'li yıllarda gelişmeye başlamıştır. (DİL 37)

Örnek 5'e bakıldığında ise “ülkemizde” dilsel birimi içinde yer alan birinci çoğul kişi ile makalenin yazar(lar)ı ile okurlarını kapsayan bir belirleyici kullanıldığı, bu belirleyicinin üstsöylem bağlamındaki işlevinin katılım belirleyicisi olduğu görülmektedir.

Çalışmanın veritabanında biyoloji ve dilbilim alanından seçilen makale özetlerinin sayısı eşit olsa da ve makalelerdeki toplam sözcük sayıları arasında fark bulunmaktadır. Biyoloji ve dilbilim özetlerindeki üstsöylem belirleyicileri arasında bir karşılaştırma yapabilmek için grafik 1’de veritabanında yer alan özetlerde bulgularanan birinci çoğul kişinin işlevlerinin 1000 sözcükte görülme sıklıkları verilmiştir.

Grafik 1. *Biyoloji ve Dilbilim Makale Özetlerinde Birinci Çoğul Kişinin İşlevleri ve Bin Sözcükte Görülme Sıklıkları*

Birinci çoğul kişinin biyoloji ve dilbilim makale özetlerindeki görülme sıklıklarına bakıldığında dilbilim özetlerinde bu dilsel birimlerin tüm işlevlerinin biyoloji özetlerine göre daha sık karşılaşılan kullanımlar olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki biyoloji özetlerinde birinci çoğul kişinin kendinden sözetme ve katılım belirleyicisi işlevinde bin sözcükte görülme sıklığı 1,31 iken, dilbilim makale özetlerinde bu dilsel birimlerin kendinden sözetme işlevinde bin sözcükte 1,72, katılım işlevinde bin sözcükte 2,68 olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra birinci çoğul kişinin kaçınma işlevi biyoloji makale özetlerinde kullanılmazken dilbilim makale özetlerinde bulgularanan birinci çoğul kişiyi yansıtan dilsel birimlerin en sık kullanımı kaçınma işlevindedir ve bu birimlerin kaçınma işlevinde bin sözcükte görülme sıklığı 4,02 olarak saptanmıştır.

Yapılan inceleme sonucunda biyoloji ve dilbilim makale özetlerinde birinci tekil kişiye yönelik kullanımlarla karşılaşılmamıştır. Buna karşın birinci çoğul kişiye yönelik kullanımlar söz konusudur. Birinci çoğul kişiye yönelik kullanımların dilbilim makale özetlerinde (n=88) biyoloji makale özetlerinden (n=26) daha çok olduğu görülmektedir. Bulgularanan birinci çoğul kişi kullanımlarının metin içindeki üstsöylemsel işlevlerine bakıldığında dilbilim özetlerinde kaçınma, katılım belirleyicisi ve kendinden sözetme işlevlerinin, biyoloji özetlerinde ise kendinden sözetme ve katılım belirleyicisi işlevlerinin kullanıldığı bulunmuştur. Alanlararası karşılaştırılma yapıldığında birinci çoğul kişinin dilbilim özetlerinde en sık kullanımının kaçınma amaçlı olduğu biyoloji özetlerinde kaçınma işlevinde kullanılan birinci çoğul kişi bulgulanmadığı söylenebilir. Bu durum, çalışma kapsamında alanlararasıdaki en temel farklılığı oluşturmaktadır. Dilbilim makale özetlerinde birinci çoğul kişi kullanımlarının işlevlerinde ikinci sırada katılım belirleyicisi, üçüncü sırada kendinden sözetme yer alırken, biyoloji makale özetlerinde kendinden sözetme ve katılım belirleyicisi işlevlerindeki birinci çoğul kişi kullanımı eşittir. Her iki belirleyicinin dilbilim makale özetlerindeki sıklığı biyolojiden daha fazladır.

Dilbilgisi kitaplarında birinci tekil ve birinci çoğul kişilerin doğrudan eylemi gerçekleştiren kişiler olduğu yönündeki tanımlamaların karşısı olarak bağlam odaklı olarak yapılan bu incelemede birinci tekil ve çoğul kişinin farklı bağlamlarda farklı işlevler üstlendiği anlaşılmaktadır. Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de söze dildiği gibi Ädel ve Mauranen (2010: 3) ve Hyland (2017: 18-19)'ın bir dilsel birimin farklı bağlamlarda farklı işlevler üstlenebildiği savı düşünüldüğünde bunun Türkçe makale özetlerinde de geçerli olduğu düşünülebilir.

Yapılan inceleme sonucunda çok yazarlı makalelerde yazarların kendilerini metin içinde açıkça kodlamaları bulgulanırken, tek yazarlı makalelerde yazarların kendilerine gönderimde bulunmadığı görülmüştür. Tek yazarlı makalelerde, özellikle dilbilim alanındaki araştırmacılar kendinden birinci tekil kişiyle söz etmek yerine birinci çoğul kişiyi kullanmakta ve dolayısıyla kaçınma stratejisi kullanmaktadır.

SONUÇ

Türkçe biyoloji ve dilbilim makale özetlerinin birinci tekil ve çoğul kişi kullanımı ve bunların üstsöylemsel işlevleri bağlamında incelendiği bu çalışmada, her iki alandan da yetmiş beş makale özet seçilmiş, seçilen makale özetlerindeki birinci tekil ve çoğul kişi olarak nitelenen dilsel birimler belirlenmiş ve bu dilsel birimler Hyland (2005) üstsöylem modelindeki üstsöylem belirleyicileri kapsamında sınıflandırılmıştır. Çalışmanın bulguları ve araştırma sonuçları değerlendirildiğinde;

1. Biyoloji ve dilbilim makale özetlerinde birinci tekil kişiyi yansıtan hiçbir dilsel birim saptanmamıştır.
2. Dilbilim makale özetlerinde biyoloji makale özetlerine göre birinci çoğul kişiyi yansıtan daha fazla birim bulunmuştur.
3. Dilbilim makale özetlerinde birinci çoğul kişi en fazla kaçınma amaçlı, ez az kendinden söz etme amaçlı kullanılmıştır.
4. Biyoloji makale özetlerinde birinci çoğul kişi kaçınma amaçlı hiç kullanılmazken kendinden söz etme ve katılım belirleyicisi işlevi aynı orandadır.
5. Biyoloji ve dilbilim makale özetlerinde, yazar öznelliğini en açık biçimde kodlayan kendinden söz etme belirleyicileri saptanmıştır.
6. Metnin yüzey yapısında aynı görünen birimlerin bağlam içinde farklı işlevleri olduğu, dolayısıyla farklı ulamlar altında sınıflandırılması gerekliliği alanyazında farklı diller üzerine yapılan çalışmalarda gösterildiği gibi Türkçe için de belirlenmiştir.

Çalışmanın kısıtlılıkları kapsamında aynı türdeki metinlerde dilsel birimlerde üstsöylem açısından farklılıklar bulunduğu, bunun farklı söylem topluluklarından kaynaklandığı, söylem topluluğunun beklentilerinin aynı türde olan metinlerde bile farklılıkların ortaya çıkmasına neden olduğu, biyoloji ve dil bilimde yazarların birbirinden farklı akademik kimlikleri olduğu ve bu farklı kimliklerin metinlere yansıtıldığı söylenebilir.

Bu çalışmadan sonraki çalışmalar için birtakım önerilerde bulunmak olasıdır. Bu çalışmada yalnızca fen bilimlerinden ve sosyal bilimlerden birer alan seçilmiştir. Sonraki çalışmalar için bu alanlardan daha fazla alt alan seçilerek fen bilimlerindeki yazarların ve sosyal bilimlerdeki yazarların akademik kimlikleri ve bunları metinlerine nasıl yansıttığı ortaya konabilir. Bunun yanı sıra yazarların kendilerini metinlerine yansıtırken hangi yazar rollerini benimsedikleri de incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Ädel, A. (2006). *Metadiscourse in L1 and L2 English*. Amsterdam, NE: John Benjamins.
- Ädel, A. ve Mauranen, A. (2010). Metadiscourse: Diverse and divided perspectives. *Nordic Journal of English Studies*, 9(2):1-11.
- Bayyurt, Y. ve Akbaş, E. (2014). Akademik metinlerde kaçınma ve vurgulayıcı ifadelerin lisansüstü öğrenciler tarafından algılanması ve kullanılması. S. N. Büyükkantarcıoğlu, I. Özyıldırım, E. Yazar ve E. Yağlı (Yay. Haz.), 27. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri*. (ss.72-79) içinde. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Bhatia, V. K. (2013). *Analysing genre: Language use in professional settings*. New York, NY: Routledge.
- Bordage, G. ve McGaghie, W. C. (2001). Title, authors and abstract. *Academic medicine*, 76(9): 945-947.
- Busch-Lauer, I. (2012). Abstracts-eine facettenreiche Textsorte der Wissenschaft. *Linguistik Online*, 52(2): 5-22.
- Crismore, A. (1983). *Metadiscourse: What is it and how is it used in school and non-school Social Science Texts*. Illinois, IL: University of Illinois.
- Crismore, A., Markkanen, R. ve Steffensen, M. S. (1993). Metadiscourse in persuasive writing: A study of texts written by American and Finnish university students. *Written Communication*, 10(1):39-71.
- Fløttum, K., Dahl, T. ve Kimm, T. (2006). *Academic voices, across languages and disciplines*. Amsterdam, NE: John Benjamins.
- Gillaerts, P. ve Van de Velde, F. (2010). Interactional metadiscourse in research article abstracts. *Journal of English for Academic Purposes*, 9: 128-139.
- Golebiowski, Z. (2009). Prominent messages in education and applied linguistics abstracts: How do authors appeal to their prospective readers?. *Journal of Pragmatics*, 41: 753-769.
- Huemer, B., Rheindorf, M. ve Gruber, H. (2012). *Abstract, exposé und förderantrag*. Wien, GE: Böhlau Verlag.
- Hyland, K. (1998). Persuasion and context: The pragmatics of academic metadiscourse. *Journal of Pragmatics*, 30:437-455.
- Hyland, K. (2000). *Disciplinary discourses: Social interactions in academic writing*. Singapore, SG: Pearson.
- Hyland, K. (2005). *Metadiscourse. Exploring interaction in writing*. London, UK: Continuum.
- Hyland, K. (2010). Metadiscourse: Mapping interactions in academic writing. *Nordic Journal of English Studies*, 9(2): 125-143.
- Hyland, K. (2014). Disciplinary discourse: Writer stance in research article. C. N. Candlin ve K. Hyland (Ed.), *Writing: Texts, processes and practices* (ss.99-121) içinde. K. New York, NY: Routledge.
- Hyland, K. (2015). Metadiscourse (2. Cilt). K. Tracy (Ed.), *The international encyclopedia of language and social interaction* (ss.997-1007) içinde. Chichester, UK: John Wiley&Sons.
- Hyland, K. (2017). Metadiscourse: What is it and where is it going? *Journal of Pragmatics*, 111: 16-29.
- İşeri, K. (2017). *Sözden yazıya dile gelen metin*. Ankara: Pegem Akademi.
- Jiang, F. K. ve Hyland, K. (2017). Metadiscursive nouns: Interaction and cohesion in abstract moves. *English for Specific Purposes*, 46: 1-14.
- Khedri, M., Heng, C. S. ve Ebrahimi, S. F. (2013). An exploration of interactive metadiscourse markers in academic research article abstracts in two disciplines. *Discourse Studies*, 15(3): 319-331.
- Martin-Martin, P. (2003). A Genre analysis of English and Spanish research paper abstracts in experimental social sciences. *English for Specific Purposes*, 22: 25-43.

- Mur-Duenas, P. (2011). An intercultural analysis of metadiscourse features in research articles written in English and in Spanish. *Journal of Pragmatics*, 43:3068-3079.
- Samraj, B. (2016). Research Articles. K. Hyland ve P. Shaw (Ed.), *The Routledge Handbook of English for Academic Purposes* (ss.403-415) içinde. New York, NY: Routledge.
- Uluçam-Wegmann, A. I. (2018). Birinci ve ikinci dilde metin türüne özgü yazma: Benzerlikler, farklılıklar ve etkileşimler. N. E. Uzun ve B. Bozkurt (Ed.), *Türkçenin Eğitimi-Öğretiminde Kuramsal ve Uygulamalı Çalışmalar-10* (ss.37-74). içinde. İstanbul: Okan Üniversitesi Yayınları.
- Vande Kopple, W. J. (1985). Some exploratory discourse on metadiscourse. *College Composition and Communication*, 36(1): 82-93.
- Varastehnezhad, M. ve Gorjian, B. (2018). A Comparative study on the uses of metadiscourse markers (MMs) in research articles (RAs): Applied linguistics versus politics. *Journal of Applied Linguistics and Language Learning*, 4(2):30-39.
- Wei, J. ve Duan, J. (2019). A comparative study of metadiscoursal features in English research article abstracts in hard disciplines. *Arab Journal of Applied Linguistics*, 4(1):1-37.